

FRANȚA REGIMULUI DE LA VICHY - ASPECTE POLITICO-LEGISLATIVE -

Conf. dr. CRISTIAN SANDACHE

Universitatea "Mihail Kogălniceanu" Iași

Cu 560 de voturi pentru, 80 contra și 17 abțineri, Adunarea Națională reunită la Vichy (10 iulie 1940) a încredințat mareșalului Philippe Pétain misiunea de a forma un nou guvern, el având posibilitatea de a promulga, printr-unul sau mai multe acte, Noua Constituție a Statului Francez. Se considera că viitorul act fundamental al Franței va trebui să aibă ca valori esențiale munca, familia și patria, iar noua constituție urma să fie ratificată și aplicată de către însăși Adunarea Națională franceză.

Mareșalul Pétain devenea un adevărat monarh neîncoronat: șef al statului, exercita plenitudinea puterii guvernamentale, ministrii și secretarii de stat urmând a fi numiți exclusiv de către el și nu răspundeau decât în fața sa¹.

Până la formarea unei noi Adunări Naționale, Pétain putea exercita și funcții legislative².

Mareșalul admitea faptul că deținea puteri extinse, însă justifica această situație ca un efect al tragediei naționale prin care trecuse poporul francez în urma războiului. Guvernul Pétain trebuia să rezolve de urgență chestiuni extrem de importante: refacerea căilor de comunicație (în mare parte afectate); refacerea locuințelor distruse, asigurarea locurilor de muncă pentru șomerii și cei refugiați³.

Referindu-se la propriul său guvern, Pétain îl vedea drept o soluție providențială bazată pe o necesară autoritate. Din punctul său de vedere, lipsa de autoritate a instituției statului ar fi condus la o adevărată paralizie a națiunii⁴. Cabinetul petainist urma să fie alcătuit din 12 miniștri, asistați de către secretari generali, cu rolul de a coordona principalele servicii ale statului. Zona aflată sub jurisdicția directă a regimului de la Vichy era împărțită în provincii, în fruntea cărora erau numiți guvernatori. Se urmărea ca administrația țării să fie în egală măsură descentralizată și totodată să cunoască un anumit grad de concentrare⁵.

Interesant e faptul că se concepea un nou statut al aparatului funcționăresc, în conformitate cu care acesta dobândea o anumită autonomie în exercitarea funcțiilor specifice, reducându-se într-o măsură mai mare reglementările cu o natură prea restrictivă. Numărul controalelor urma să fie și el redus, considerându-se că funcționarilor francezi trebuia să li se insufle în mod progresiv sentimentul datoriei și al responsabilității directe, într-o măsură mult mai mare ca în trecut⁶.

Pétain definea exact ce tip de organizare dorea să cristalizeze la nivel național: „*Vom crea o Franță organizată, unde disciplina subordonaților va răspunde autorității șefilor, pe fundalul unei justiții egale pentru toți*”⁷.

Sub aspectul trăsăturilor politice menite a-l individualiza, regimul de la Vichy se autodefinia drept nou, puternic, liber și echitabil⁸. Termenii înșiși aveau conotații cu totul particulare, existând, în mod evident, o forțare la extrem a semnificației juridice și politice, într-

---

¹ Henry MICHEL, *Pétain et le régime de Vichy*, PUF, Paris, 1978, p.6 și urm. A se vedea și Pierre GOURGET, *Témoignages inédits sur le Maréchal Pétain*, Fayard, Paris, 1964, p. 23 și urm.

² Ibidem.

³ Ibidem, p.7.

⁴ Ibidem.

⁵ xxx *Principes de la Renovation Nationale. La Doctrine et l'Action du Marechal*, Société d'Editions Economiques et Sociales, Paris, f.a., p. 14.

⁶ Ibidem, p.19.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, p.12.

un context istoric, cu totul defavorabil Franței. Regimul nu reprezenta în niciun fel o revoluție, ci era o creație artificială, apărută într-un moment istoric tragic, în ciuda faptului că apologeții săi au invocat și după 1944 faptul că s-ar fi respectat voința Adunării Naționale. Noua Constituție preconizată de către regim nu s-a concretizat niciodată, rămânând în forma unor principii cristalizate într-un corpus de către juriștii mareșalului⁹.

Ideea statului puternic era în opinia teoreticienilor de la Vichy una dintre cele mai moderne ale momentului, în sensul că ea s-ar fi concretizat printr-un ansamblu de instituții care ar fi dispus de o reală autoritate în condițiile, totuși, ale unei restrângeri „înțelepte” a unora dintre atribuțiile autorității de stat¹⁰.

Ideea de autoritate s-ar fi identificat, în primul rând, cu conceptul de independență a puterii executive, aspect pe care sistemul democratic l-ar fi respins în mod absolut. Adunarea Națională (Parlamentul Franței) ar fi avut atribuții exagerat de întinse față de semnificația sa reală la nivelul societății și ar fi transformat atât executivul, cât și instituția prezidențială în adevărate forme fără fond, cu rol mai curând simbolic. Și la nivelul administrației locale se propuneau anumite modificări. Prin legea din 27 octombrie 1940, sesiunile consiliilor generale de la nivel de departament au fost suspendate, iar în locul acestor organisme, prefectul putea numi o comisie administrativă compusă din 7 până la 9 membri, nominalizați de către secretarul de stat de la Ministerul de Interne. Se urmărea prin această lege eliminarea oricărei forme de ingerință a factorului politic la nivel administrativ¹¹.

O lege din 16 noiembrie 1940 prevedea ca, în cazul comunelor cu peste 2000 de locuitori, consilierii municipali, primarul și adjuncții să fie numiți de către secretarul de stat de la Ministerul de Interne ori de către prefect, în funcție de importanța istorică sau economică a localității respective. Se prevedea, totodată ca, în cadrul consiliului să fie inclus și un tată de familie cu mulți copii, un reprezentant al grupurilor profesionale și o femeie calificată pentru a se ocupa de opere de caritate. Nu în ultimul rând, femeile cu o vârstă mai mare de 25 ani, puteau fi numite în funcția de consilier municipal. Rolul instituției primarului a fost extins și s-au luat o serie de măsuri pentru ca aparatul tehnico-birocratic de care acesta urma să beneficieze să fie recrutat pe principii de competență reală, iar numărul membrilor săi să fie important¹².

La 22 ianuarie 1941 a fost înființat un organism cu rol pur decorativ, intitulat Consiliul Național, care cuprindea inițial 108 membri. Aceștia (al căror număr a crescut treptat în timp) erau numiți de către Philippe Pétain (în virtutea funcției sale de șef al statului), mulți dintre ei fiind fie foști parlamentari, fie reprezentanți ai diferitelor asociații profesionale. Ulterior s-au mai adăugat intelectuali ce-și manifestaseră în mod public adeziunea la ideile regimului, diferite personaje cu competențe recunoscute în domeniile lor de activitate sau oportuniști care intuiseră momentul politic din timp și se slujeau (ca în toate momentele istoriei, de altfel), de zeul-interes pentru a se strecura cât mai confortabil printre arcele vremurilor. Instituția n-avea niciun fel de putere reală, membrii săi putându-se pronunța asupra unor legi sau decrete doar atunci când erau solicitați în mod expres de către mareșal. Dreptul de inițiativă legislativă a Consiliului Național nu exista. Unele asemănări cu Marele Consiliu Fascist din Italia mussoliniană existau, fără îndoială, gândindu-ne că și organismul italian mima democrația, cu totală lipsă de abilitate. Se putea spune că acest Consiliu Național al mareșalului Pétain echivala cu o vitrină a regimului, în care s-ar fi etalat un mozaic de personaje menite a salva aparența unei democrații de circumstanță. Nici sfat al înțelepților, nici mijloc de a corecta abuzurile inerente oricărui sistem de tip autoritar, Consiliul Național a admis în rândurile sale și pe președinții Adunărilor departamentale, în tentativa ulterioară a autorităților de a-i conferi totuși unele atribuții de ordin bugetar¹³.

---

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Pe larg, în Yves DURAND, *Vichy. 1940-1944*, Bordas, Paris-Bruxelles- Montreal. 1972.

¹² xxx *Principes...* pp. 15-16.

¹³ Ibidem.

Conceptia regimului Pétain în ceea ce privește modalitatea de reprezentare națională nu se poate identifica în niciun fel cu o reformă de substanță și cu atât mai puțin cu o „revoluție” de tip legislativ, structural sau administrativ. Ca și în cazul propagandei regimului fascist mussolinian, adesea termenii au fost utilizați exagerat, fie fiind goliți de conținutul lor original, fie atribuindu-li-se înțelesuri ce nu puteau fi în niciun fel acoperite în planul realităților. Regimul a admis în anii următori că singurul domeniu în care cetățenii ar fi trebuit să se pronunțe în mod direct ar fi fost cel bugetar¹⁴.

Denumirea de *Republica Franceză* era înlocuită cu aceea de *Stat francez*, inițiindu-se totodată un program de revizuire a istoriei naționale, vizibil în primul rând la nivelul manualelor școlare¹⁵.

Legile din 1 octombrie și 1 noiembrie 1941 au stabilit statutul funcționarilor publici, fixând principiile de disciplină, responsabilitate, recrutare, avansare și sancționare a acestora. La 19 septembrie 1942, șeful guvernului era autorizat cu titlu excepțional de a demite în mod direct pe toți funcționarii civili care se făcuseră vinovați de nerespectarea obligațiilor de serviciu¹⁶.

Prin legea din 1 octombrie 1941 a fost înființată instituția Comisarilor Puterii, membrii săi fiind în principiu în număr de 12, având rolul ca, la nivelul țării, să coordoneze (inclusiv prin delegarea atribuțiilor) acțiunile de prevenire și anihilare a oricăror forme de abuzuri și să vegheze la buna funcționare a tuturor serviciilor publice¹⁷.

La nivelul administrației locale, prefectul era, în cadrul departamentului, reprezentantul șefului statului, față de care era direct responsabil, în conformitate cu legea din 23 decembrie 1940. Avea autoritate deplină asupra întregii administrații departamentale, cu excepția magistraților¹⁸.

Încă din 11 iulie 1940, Petain vorbise despre caracterul regional al „*revoluției naționale*” pe care o preconizase. Se referea în mod direct la plasarea unor guvernatori în fruntea marilor provincii istorice franceze. Din partea Consiliului Național fusese fixată o comisie specială, care avea rolul de a studia în detaliu maniera de organizare a acestor provincii. Prin legea din 19 august 1941 a fost creată instituția prefectului regional¹⁹.

Ideea regionalismului administrativ era considerată de către apologeții regimului de la Vichy ca având o substanță extrem de modernă și de pragmatică, ea echivalând cu o necesară descentralizare, care ar fi simplificat mult din pârghiile numeroase ale sistemului și ar fi contribuit la o apropiere mai mare a executivului față de problemele reale ale oamenilor. Crearea unui sector regional intermediar între guvern și departament ar fi redus din imaginea interbelică a unui executiv socotit excesiv de centralist și de nerealist în anumite decizii.

Departamentele s-ar fi asociat după afinități de ordin geografic, istoric, economic sau demografic. Reforma regională preconizată de regimul mareșalului Petain urma să fie finalizată după sfârșitul războiului, iar numele sub care s-ar fi înscris definitiv în istoria administrativă a Franței ar fi fost acela de restaurație provincială²⁰.

S-ar fi avut în vedere și factorii subiectivi de ordin mental, cultural, cu rol important în revigorarea intelectual-artistică a țării.

În repetate rânduri, regimul a respins etatismul, considerându-se că, în trecut, multe intervenții ale statului au fost dăunătoare cetățenilor, fiind concepute într-o manieră utopică, neținându-se cont de specificități și sensibilități locale. Pe de altă parte, autoritățile admiteau că situația de după război existentă, reclama impunerea unei discipline foarte stricte, pe care doar un

---

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, p. 14.

¹⁶ Ibidem, p. 19.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, p. 20.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, pp. 25-26.

aparatură de stat puternică o putea realiza. Este însă meritorie fie măcar și enunțarea necesității unei descentralizări reale, care ar fi urmat să fie concretizată definitiv, într-o perioadă de normalitate politico-istorică.

Coordonarea și medierea - iată cele două laturi ale rolului statului în viziunea regimului de la Vichy. El n-ar fi trebuit în niciun caz să intervină în specificul structurilor sociale tradiționale ale Franței. Pétain vedea în această sinteză un act cu adevărat revoluționar: a admite autonomiile locale, dar, în același timp, a te subordona în mod unitar „binelui colectiv comun”. Iată totuși un paradox și o formulă care armoniza cu greu principiile diametrice. Nu trebuie să omitem niciun moment contextul istoric, vârsta (84 ani), formația cazonă a lui Pétain și tipologia executivului său.

Vechiul sistem democratic avea drept nucleu individul față în față cu statul de tip providențial. Teoreticienii regimului de la Vichy vorbesc acum despre valoarea grupurilor de tip natural: familia, comuna, corporația- concluzionând că, în măsura în care aceste grupuri vor fi tot mai puternice, mai puternică va fi însăși instituția statului francez. Un stat nu-și poate însă exercita autoritatea decât în condițiile unei independențe reale, aspect pe care Pétain îl știa. Nu era cazul Franței de după 1940.

La 16 august 1940 au fost dizolvate toate asociațiile patronale și muncitorești²¹.

Legile din 12 august și 15 octombrie 1941 au interzis propaganda vechilor partide politice, precum și a acelor asociații sau grupuri a căror activitate era considerată ostilă intereselor statului²².

Unul dintre cele mai condamnabile aspecte ale regimului de la Vichy l-a reprezentat persecuția cetățenilor francezi de origine evreiască. După aprecierile lui S. Klarsfeld, 76000 de evrei au fost deportați din Franța, 3000 au murit în lagărele de concentrare din Franța, dintre aceștia, circa 1000 fiind uciși de către Gestapo și de Miliția lui Joseph Darnand²³.

Pe plan juridico-instituțional a fost creat (5 iunie 1941) un Comisariat General, care să coordoneze și să vegheze la aplicarea tuturor directivelor executivului privitoare la problemele specifice familiei. Legea din 2 august 1941 a introdus o serie de restricții în ceea ce privește divorțurile: acestea nu mai puteau fi pronunțate decât pentru motive deosebit de grave. În primii trei ani ai căsătoriei era interzisă introducerea acțiunii de divorț, iar odată introdusă, termenii erau prelungiți extrem de mult, urmărindu-se posibilitatea reconcilierii între soți²⁴.

Legea din 3 octombrie 1942 a introdus măsuri punitive severe împotriva părintelui care-și părăsea familia sau copiii²⁵.

În octombrie 1942 a fost promulgată legea privind protecția maternală și infantilă, prin care se institua un examen medical al viitorilor soți și acordarea unui certificat prenupțial. Viitoarele mame aveau dreptul la asigurări sociale și alocații familiale și erau vizitate în mod obligatoriu de două ori în timpul perioadei de graviditate de către personalul medical. Totodată, supravegherea de ordin medical era extinsă și asupra copiilor până când aceștia împlineau vârsta de șase ani. Au fost înființate centre de consultanță pe probleme de nutriție în fiecare arondisment, comună sau grupe de comune. Inspecția medicală școlară a fost la rândul ei reorganizată și un carnet individual de sănătate a fost introdus pentru fiecare francez adult²⁶.

Prin legea din 9 aprilie 1941, la nașterea primului copil care survenea la doi ani după încheierea căsătoriei, familia respectivă beneficia din partea statului de o primă. Legea din 9 august 1941 introducea sistemul alocațiilor de tip familial: 10% din salariul mediu odată cu nașterea celui de-al doilea copil; 30% pentru nașterea celui de-al treilea copil; 30% pentru fiecare

---

²¹ Ibidem.

²² xxx *Histoire de monde de 1939 à nos jours*, Hachette, Paris, 1983, pp. 60-61.

²³ Ibidem.

²⁴ xxx *Principes...* p. 27.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

copil născut într-o familie care avea deja trei copii. Aceste alocații se acordau până la vârsta de 15 ani pentru copiii sănătoși, până la 17 ani dacă copilul respectiv era infirm sau încadrat într-o școală de ucenici și până la vârsta de 20 ani dacă el își continua studiile²⁷.

Legea din 21 ianuarie 1942 a extins sistemul alocațiilor familiale și în cazul celor care munceau la domiciliu și trăiau în zone izolate²⁸.

Legea din 3 februarie 1941 introducea scutirea completă de orice impozite a familiilor care aveau de la șapte copii în sus²⁹.

La 29 decembrie 1942 a fost promulgată legea asociațiilor familiale, prin care acestea deveneau instituții de drept public³⁰.

O reformă a programei școlare a fost gândită în sensul „restaurării demnității tuturor profesiilor”, echilibrându-se ponderea anumitor discipline considerate inițial mai slab reprezentate. Disciplinele pe care urma să se pună un accent aparte erau istoria și geografia, studiate însă dintr-o perspectivă locală, regională. Nu în ultimul rând, se cereau a fi dezvoltate și popularizate îndeletnicirile manuale, a căror valoare educativă fusese (în opinia oficialilor) cu totul disprețuită de intelighenția interbelică. Copiii trebuiau să fie formați pentru a deveni o elită lucrativă, fiecare acolo unde talentul și înclinațiile îi recomandau.

În opinia lui Pétain, tinerii trebuiau să învețe să elimine pentru totdeauna din comportamentul lor „*individualismul distructiv*” și să fie capabili a se integra cu ușurință într-un grup social, deprinzând gustul muncii de echipă. În plan juridico-instituțional s-au înființat un Secretariat General al Tineretului, un Comisariat General al Șantierelor Tineretului, un Comisariat al Educației Generale și al Sporturilor, o Direcție a Formării Tinerilor, precum și o Direcție a Muncii Tinerilor și a Învățământului Tehnic³¹.

Politica regimului de la Vichy față de bătrâni s-a concretizat prin legea promulgată la 14 martie 1941, în conformitate cu care pensionarea se făcea odată cu împlinirea vârstei de 65 ani, iar pentru cei aflați în situații de evidentă incapacitate fizică - pensionarea putea surveni odată cu împlinirea vârstei de 60 de ani. Pensia medie la nivelul întregii Franțe era de 3600 de franci lunar, însă în zona pariziană, în anumite condiții, unele pensii atingeau și 5200 de franci. Cei pensionați erau obligați să-și ia un angajament în conformitate cu care nu mai prestau niciun fel de activitate în sfera industriei sau a comerțului³².

Sub aspect general tipologic, trebuie precizat că influențele ideologice sau organizaționale național-socialiste ori fasciste au fost extrem de scăzute, existând mai curând similitudini cu modelul paternalist de tip Salazar (Portugalia) sau Dolfuss (Austria)³³.

Vichy a reprezentat și o formă de reacție la laicitatea în expansiune, specifică perioadei interbelice, pentru a admite ulterior detestabilele teme antisemite. Indiscutabil, politica socială a urmărit protejarea efectivă a familiei, ridicarea standardului de viață al lucrătorilor, pensionarilor sau tinerilor - însă toate aceste măsuri s-au derulat în cadrele invariabil stricte ale autoritarismului. Pétain a încercat să gireze totul prin prisma prestigiului său de valoros militar și simbol național, dar până și acest aspect a devenit ulterior insuficient pentru a suplini limitele inerente ale sistemului.

Francezii au dorit în prima perioadă de după armistițiul anului 1940 să depășească pe toate căile tragedia națională și aveau (psihologic vorbind) nevoie de un element de stabilitate, un reper în tentativa colectivă de ameliorare a acestei traume. Unele măsuri de ordin intern derulate în acești ani au câștigat inițial o parte însemnată a opiniei publice franceze, care încerca să-și

---

²⁷ Ibidem, p. 30.

²⁸ Ibidem, p. 28.

²⁹ Ibidem, p. 30.

³⁰ Ibidem, p. 31.

³¹ Ibidem, p. 38.

³² Ibidem, p. 40.

³³ Yves DURAND, *op.cit.*, p. 52.

explice înfrângerea și printr-o erodare a structurilor statale, o decădere morală a individualităților. Catolicii conservatori vedeau în autoritarismul petainist singura șansă de regenerare a prestigiului național, iar intelectualii care au devenit portavoce a politicii regimului ofereau exemplul lui Ernest Renan, care încă din anul 1871 avertizase asupra necesității reformării intelectuale și morale a unei Franțe aflate (în viziunea sa), deja în derivă. Mulți au crezut că regimul de la Vichy va transpune în plan practic necesara reformă a națiunii, iar armistițiul reprezentase doar nefericitul prilej al demarării sale.

Ulterior, autoritățile vor accentua zelul colaborării cu Germania nazistă, iar aspectul în sine (corelat cu evoluția nefavorabilă a războiului pentru puterile Axei), va contribui din plin la erodarea internă a susținerii populare pentru Petain și echipa sa.